

Alfons Tuor – impurtont liricher e satiricher sursilvan

Presentaziun dalla publicaziun nova da Renzo Caduff ella Biblioteca cantunala

DA MARTIN CABALZAR

■ **Alfons Tuor (1871–1904) ei in dils pli impurtonts lirichers e satirichers sursilvans. Il romanist Renzo Caduff ei s'occupaus en ses studis da retscherca scientifica intensivamein cun veta ed ovra d'Alfons Tuor. L'ediziu completa dallas poesias ed ils commentaris accumpignonts possibiliteschan al lectur da scuvierer era facettas meins enconuscentas e novas dil poet da Rabius.** La menadra dalla Biblioteca cantunala *Petronella Däscher* ha saviu beneventar gievgia vargada in bi chischlet d'experts ed amaturis dalla letteratura alla presentaziun dalla publicaziun «Alfons Tuor – Poesias». L'ovra lirica completa che cumpeggia 565 paginas ei vegnida edida da *Renzo Caduff* ed ei cumparida 2015 tier la Chasa Editura Rumantscha a Cuera. Il romanist graduau Caduff, oriunds da Mustér, docescha actualmeins lungatg e litteratura romontscha allas universitads da Friburg e Turitg e novissimamein era a Geneva ed ei s'occupaus da rudien ed a moda fetg competente cull'ovra lirica dad Alfons Tuor. La menadra dalla Chasa Editura Rumantscha *Anita Capaul* exprima sia satisfaziun davart l'ediziu completa dalla lirica d'Alfons Tuor sco 35avla publicaziun dalla CER.

Passidas biograficas

Alfons Tuor ei naschius 1871 a Rabius sco 5avel dils nov affons dil deputau liberal e suppleant guvernativ Gion Antoni Tuor e Maria Antonia nata Contrin. Gia duront il gimnasi a Cuera scriveva e translatava Tuor poesias. Ei suonda cun frequentas interrupziuns studis da lungatgs e litteratura a Turitg, Paris, Friburg e Londra. Per cuort temps ha Alfons Tuor dau scola a Stäfa (ZH) e Winslow (Engeltiara). Gia baul ha el denton pituu d'ina malsogna cronica, ha stuiu sesuttametter a pliras operaziuns che han denton purtau pign levgiament. Era ils treis pelegrinadis a Lourdes han buca fatg miraculas. Sia malsogna hagi fatg or da Tuor il poet «dalla suffrientscha, dall'encarschadetgna e dalla resignaziun», scrivans ses biografis. Muort sias numerusas canzuns religiusas ei Tuor era vegnius titulaus sco il «cantadur da Nossadonna».

Il romanist graduau Renzo Caduff ha scuvretg ella ediziu completa dalla lirica d'Alfons Tuor novas facettas.

FOTO M. CABALZAR

Meins enconuscenta ei forsa sia aveina humoristica, magari era satirica e sarcasica che lai daventer il zun radicals.

Strusch enconuscentas eran entochen oz sias grondas difficultads d'anflar ina piazza stabla e sias pitgiras finanzialas ch'ei la finala era stadas in buordi per l'entira famiglia. En ina brev da 1899 scriva siu bab al fegl da 28 onns da «finalmeins sespruar da vegnir tier ina piazza, la finfinala savesses ti gie era secuntent d'esser telegrafist, ligiacudischi ni signun». Pli tard recomanda il bab da prender refugi en ina claustra «per viver ruasseivlamein e buca vegnir sfraccaus dalla pupira». Per cuort temps cattan ins lu era Alfons Tuor s'occupond dad ovras linguisticas e litteraras en claustra a Mustér, el seminari da spirituals ed el casti episcopal a Cuera e da 1900–1904 per reconvalenza a Rabius (unviern) ni el Bogn da Peiden (stad) tier sia sora hoteliera Josephina Vinzens-Tuor. Las stentas d'anflar in'occupaziun adequata ein denton stadas vanas, aschia che Alfons Tuor resta entochen la fin da sia cuorta

veta da 33 onns senza perspectivas professunalas. Ord pugn da veta actual stoppien ins denton discuorer da cletg che Tuor seigi staus «mo» autur e cunzun poet», ha Caduff manegiau. Alfons Tuor ei morts en consequenza d'ina inflamaziun acuta dils narunchels ils 19 da mars 1904 a Rabius. Mo biebein dus meins suenter siu bab.

In'ovra scientifica e tonaton in deletg da leger

En in referat divertent ha Caduff presentau cuntegn e structura dil cudisch, illustrend sias explicaziuns cun citats, maletgs ed exempels. L'ediziu da 565 paginas che cumpeggia sper las poesias sezzas in portret biografic, in commentari, in glossari, ina bibliografia e differents registers culs tetels ed incipits (entschattas) dallas poesias. La collecziun da poesias ei gruppada en tschuns faschs. Igl'emprim fasch cumpeggia las poesias edidas digl'autur sez, dil reminent buca meins che nov cudischets. En quei fasch cattein nus era poesias publicadas en au-

ters loghens denter 1898 e 1948. Il secund fasch cumpeggia poesias manuscrettas ord il relasch, il tierz zacontas paucas emprovas e fragments, il quart emprovas versiuns, ed il tschunavel translaziuns da poesias en tudestg. Las 24 translaziuns derivan dad Anna Theobald da Cuera ed eran entochen oz strusch enconuscentas. Ulteriuras translaziuns derivan da Maurus Carnot e Carli Fry. Sco agid per lecturas e lecturs contemporans ei aschuntau sper singulas poesias in glossari cun locuziuns e plaids ch'ei vegni ord moda ni curdai en emblidanza.

Igl'aparat critic che suonda sco commentari cumpeggia differents indicaziuns partenent la genesa dallas publicaziuns e dils singuls texts sco loghens da publicaziun, eventualas varianzas ni translaziuns e cumposiziuns. Quellas indicaziuns lubeschan da perseguir il svilup litterar dil giuven poet, scuvieran denton era correcturas fatgas posteriuramein dils editurs. Fertion che las adattaziuns ortograficas ein giustifi-

cadadas e las midadas da cuntegn magari pli dispoteivlas. Ils commentaris dattan era in'investa autentica dallas relaziuns dil temps, dalla situaziun economica e politica ed el patetgar digl'autur.

20 onns suenter la mort digl'autur ein sias ovras vegnidas edidas per l'emprema gada en treis toms dalla retscha litterara Nies Tschespet 14, 15 e 16 els onns 1934–1936, tgirada da Gion Cahanannes. All'ocasiun da tschunconta onns suenter la mort d'Alfons Tuor (1954) cumpara la collecziun «Steilas» cumplada da *Gion Deplazes* cun ina schelta dallas poesias publicadas els Tschespets numnai.

Ulteriura ovra litterara

Sper sia ovra lirica ha Tuor era publicau plirs dramas historics sco «Ils Franzos a Sumvitg», e cumedias sociocriticas tenor Molière sco «il ranver» ed «Il docter per forza», il «gerau da Schlans» etc. ch'ei stai fetg populars da siu temps. Sias ulteriuras publicaziuns cumpeglian lavurs scientificas sco «Il romontsch dalla Lumnezia», «Fabiola en romontsch» e numerusas translaziuns.

Che las poesias d'Alfons Tuor ein daventadas talmeins enconuscentas e popularas ei tenor Caduff cunzun d'attribuir al fatg che numerusas ein vegnidas recepidas els cudischi da scola e che bias poesias han survegniu in vestgiu musical ed ein cumparidas en plirs cudischi da canzuns ecclesiasticas e profans. Cumponiu canzuns tenor la viarva d'Alfons Tuor han cunzun ils sudantons cumponists: Alfons Stoffel, Wilhelm Decker, Moritz Maggi, Georgius Schmid de Grüneck, Hans Erni, Otto Barblan, Tumasch Dolf, Duri Sialm, Giusep Maisen, Conrad Bertogg, Eduard Lombri-ser, Gion Luregn Arpagaus, Gion Antoni Derungs, *Gion Giusep Derungs, Flavio Bundi* etc.

Suenter las ediziuns completas da Gion Cadieli (1983), da Gion Deplazes (1994), da Giachen Casper Muoth (1994–2000) ei l'ediziu actuala cullas poesias d'Alfons Tuor (2015) in'ulteriura ediziu cumplessiva d'in litterat classic sursilvan.

Alfons Tuor. Poesias. Ediziu tgirada da Renzo Caduff. Chasa editura rumantscha 2015. 565 paginas. Prezi 42 francs.

Fundau ulteriura cuminonza d'interess

■ (cp) Sco gia a Laax-Flem-Falera ed en autras destinaziuns vegn fundau era a Breil ina cuminonza d'interess. Il motiv persuerter ei era a Breil la nova taxa turistica che vegn resentida d'ina gronda part dils possessurs da secundas habitaziuns sco surfatga e malgesta e che ha caschunau ina fuola protestas. Cun la nova cuminonza d'interess dueien las forzas vegnir concentradas ed ils interess dils possessurs da secundas habitaziuns dueien vegnir representai enviars las autoritads. L'uniun semetta en per taxas e tagliis raschneivlas e che quellas vegnien duvradas el senn dalla caussa. Per contonscher quellas finamiras lavura ella ensemen cun organisaziuns cantunales e nazionalas.

La cuminonza d'interess enquera era il contact cun la populaziun indigena. Ensemen cun quella vul la cuminonza prender a mauns temas en connex cul svilup persistent da nossa regiun. Gest perquei ein era simpatisans indigens envidai cordialmeins a nossa occurenza.

Quella ha liug sonda, ils 20 da fevrer 2016 alas 18.00 el hotel Kistenpass a Breil. Ils organisaturs supplischeschan d'inoltrar l'annunzia sur www.igzwb.ch

Senza prescha da Mustér a Trun

Ei tonscha pil Surselva Classic da sonda proxima

Enqual midada

Il Surselva Classic ei uonn meins classic ch'is onns avon, envidai ein per l'emprema gada era ils curriders dil stil liber. Plinavon ei il tschancun midaus. Enstagl da Trun a Mustér meina la ruta da

Mustér a Trun. La partenza ei allas 10.30 a Salaplauna. Suenter ina runda en direcziun dil center da sport Acla da Fontauna va ei entochen Fontanivas d'abia engiu e lu per liug dil Rein entochen a Trun.

Il solver puril datti naven dallas 09.30. Informaziuns detagliadas san ins leger silla pagina d'internet www.nordic-surselva.ch. Leu san ins era s'annunziar. Las annunzias entochen mesjamna levgeschan la lavur als organisaturs.

■ (anr/fal) **Ils dus davos onns ha il Surselva Classic buca giu liug muort munconza da neiv. Era l'ediziu da quest onn ei stada sin combas fallombas. Ils organisaturs han stuiu spustar il termin dall'entschatta schaner sin miez fevrer e pér ier ha Flurin Maissen dau glich verda per l'occurrenza da sonda.** «Nus fagein tut il pusseivel», ha il president da Nordic Surselva empermess e spera ch'il favugn strapazeschi buca la neiv e la gnarva. Il Surselva Classic ei in eveniment sportiv senza squetsch dil temps. «Prender peda per la natira e prender peda in per l'auter ei il motto da Surselva Classic», di *Alois Tambornino*, il president dil comite d'organisaziun. El tgamuna il triep persunas engaschadas dils clubs da skis da Mustér e da Trun e dil Center sursilvan d'agricultura. Ils commembers dils clubs da skis procuran per la loipa da Mustér a Trun ed ils commembers dil Center sursilvan d'agricultura pil provediment. Quei provediment cumpeggia in solver da purs la damaun el center a Salaplauna, in sitg ella Destillaria Candinas a Surrein ed il genar a Trun ella lennaria dalla Tarcisi Maissen SA.

Il Surselva Classic ei in eveniment sportiv senza squetsch dil temps. Il percurs meina la gronda part per liug dil Rein cun vesta sils Cavistrai.

MAD

